

บทที่ 4

บริบทเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย

การค้นคว้าแบบอิสระเรื่อง ความคิดเห็นของชุมชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย ต่อ การดำเนินงานโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ในครั้งนี้ ได้ศึกษาบริบทเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีสาระดังต่อไปนี้

4.1 ความเป็นมาของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย

พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยแต่เดิมเป็นป่าสงวนแห่งชาติอมก๋อย ในส่วนที่อยู่จังหวัด เชียงใหม่และป่าไม้จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนที่อยู่ในเขตจังหวัดตากได้รับการดูแลและควบคุมโดยป่าไม้ เขตตากและป่าไม้จังหวัดตาก โดยป่าทั้งสองส่วนนี้เป็นป่าโครงการทำไม้มาก่อน และได้ผ่านการทำ ไม้ มาหลายครั้งทั้งไม้กระยะเลยและไม้สัก ฉะนั้นไม้มีคุณค่าขนาดใหญ่จึงถูกนำออกมาเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามสภาพป่าไม้ก็มีได้เสื่อมโทรมมาก และพื้นที่ส่วนนี้เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของมนุษย์มาเป็น เวลาช้านาน โดยเฉพาะชนเผ่ากระเหรี่ยงและชาวเขาเผ่าอื่น ดังเห็นได้จากโบราณวัตถุและโบราณสถาน หลายแห่งยังคงตกค้างอยู่ และลำน้ำแม่ตื่นรวมทั้งลำน้ำปิงเคยเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญใน สมัยนั้น ดังเช่น พระธาตุแก่งสร้อย แสดงให้เห็นว่าแต่เดิมเคยเป็นจุดที่ตั้งของเมืองขนาดเล็กมาก่อน ส่วนบริเวณหมู่บ้านแม่ตื่นนั้นมีวัดโบราณปรากฏอยู่ และมีการขุดพบโบราณวัตถุหลายชนิด อย่างไรก็ตาม เนื่องจากพื้นที่ป่ากว้างขวางและประชาชนในสมัยนั้นมีจำนวนน้อย ป่าไม้และสัตว์ป่าจึงยังคงความ อุดมสมบูรณ์

นับจากปี พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา ประชากรชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นเนื่องจากมีการโยก ย้ายถิ่นเข้ามาจากประเทศเพื่อนบ้าน และอัตราการตายลดลงเพราะการแพทย์สมัยใหญ่เข้าถึง ทำให้พื้นที่ ส่วนใหญ่เริ่มถูกทำลายอย่างหนัก สัตว์ป่าที่มีคุณค่าหลายชนิดถูกล่าจนเกือบหมดไปจากพื้นที่ ทาง กรมป่าไม้เล็งเห็นถึงความสำคัญในปัญหานี้ จึงทำการประกาศพื้นที่ตลอดฝั่งแม่น้ำปิงทางด้านตะวันตก จากคอยเต่าจนถึงห้วยน้ำรินใกล้ตัวเขื่อนภูมิพล โดยได้ประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเมื่อปี พ.ศ. 2521 มีชื่อเรียกว่า เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น รวมพื้นที่ประมาณ 1,500,000 ไร่ ต่อมาทางราชการ เห็นว่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งนี้มีพื้นที่กว้างใหญ่เกินไปสำหรับการบริหาร เนื่องจากพื้นที่มีลักษณะ ภูเขาจากเหนือลงมาได้ มีเทือกเขาสลับซับซ้อน และการเข้าสู่พื้นที่ตอนบนและตอนล่างเป็นเส้นทางที่ แยกจากกัน ทำให้หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์ไม่สามารถควบคุมการปฏิบัติงานในส่วนต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่

จึงเห็นสมควรกำหนดให้เขตรักษาพันธุ์ป่าแม่ตื่นที่ประกาศไว้เดิม แยกเป็นสองเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า โดยตัดพื้นที่ส่วนบนตั้งแต่ปากห้วยแม่ตื่นขึ้นไป เพื่อจัดตั้งเป็นเขตรักษาพันธุ์ใหม่เรียกว่า เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย ตามประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า 20 เล่มที่ 100 ตอนที่ 135 เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2526 ขณะที่พื้นที่ส่วนล่างยังคงเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่นต่อไป

พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย จึงได้รับการอนุรักษ์ตามพระราชบัญญัติสงวนคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา ซึ่งห้ามมิให้ผู้ใดเข้าไปล่าสัตว์ ทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า หรือสร้างสิ่งรบกวนใด ๆ ต่อป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่ กรมป่าไม้โดยกองทุนอนุรักษ์สัตว์ป่าได้จัดตั้งหน่วยงานเข้าไปควบคุมดูแลและป้องกันให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ นับตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเป็นต้นมา เนื่องจากปัญหาหลายประการด้วยกัน จึงมีการฝ่าฝืนกฎหมายโดยชนกลุ่มหนึ่งในที่ผืนป่าของชาวเขาเสมอมา โดยมีการลักลอบล่าสัตว์ป่าและลักลอบตัดไม้ การบุกรุกพื้นที่ป่าของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ จนกลายเป็นปัญหาหลักและค่อนข้างรุนแรง

4.2 ลักษณะทางกายภาพของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย

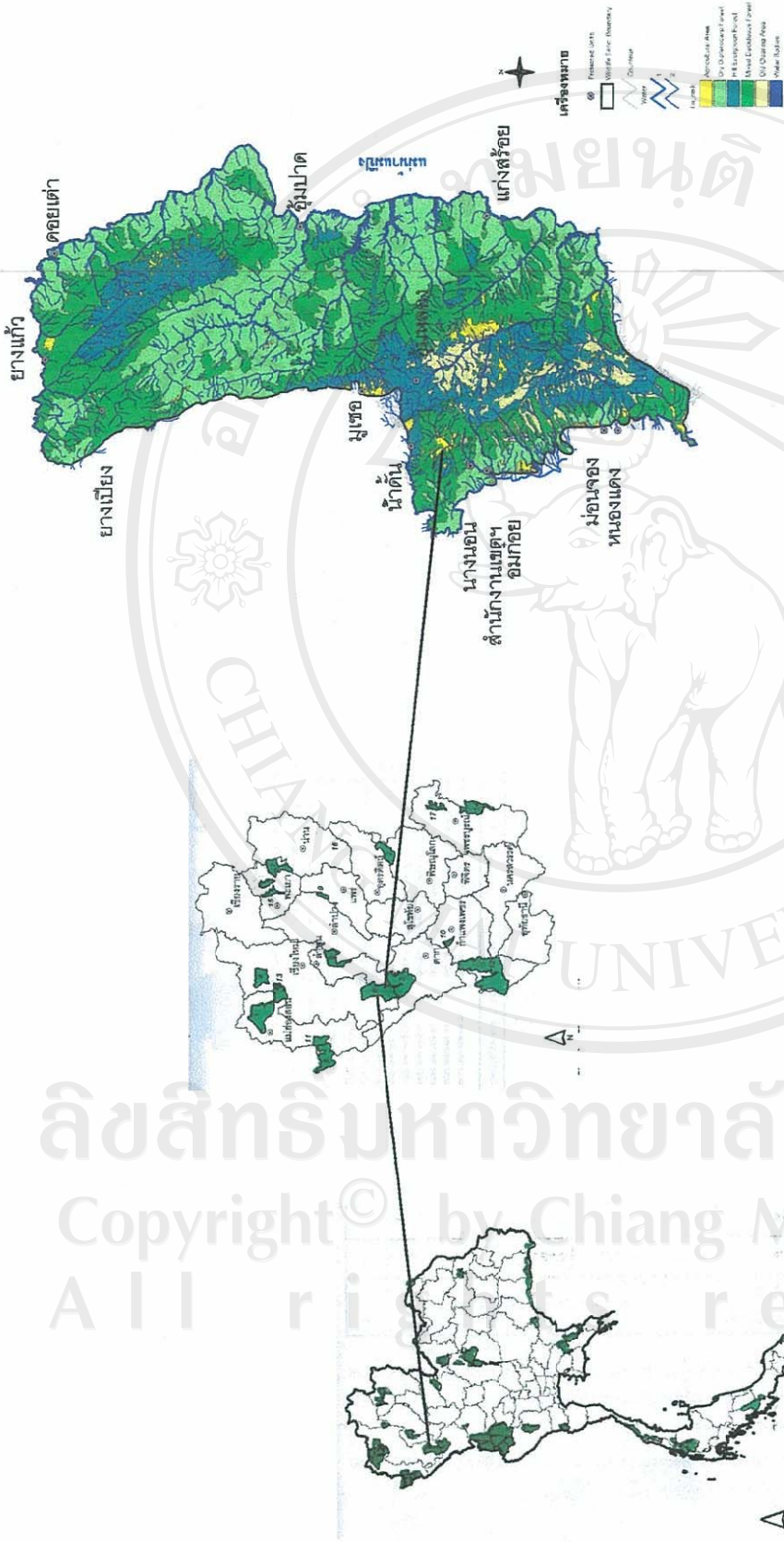
4.2.1 สถานที่ตั้ง

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย กำหนดบริเวณที่ดินป่าอมก๋อยในท้องที่ตำบลยางเปียง ตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย ตำบลมี้ดกา อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ และตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก มีพื้นที่รับผิดชอบ 765,000 ไร่ หรือ 1,224 ตารางกิโลเมตร พื้นที่รับผิดชอบอยู่ในแผนที่สภาพภูมิประเทศ มาตรฐาน 1 : 50,000 หมายเลขระวาง 4644II, 4644I, 4744IV, 4744III, 4643I และ 4743IV โดยมีอาณาติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	จรดห้วยแม่แฮดและแม่ลาย ตำบลมี้ดกา อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	จรดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น ตำบลสามหมื่น อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
ทิศตะวันออก	จรดแม่น้ำปิงและแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก
ทิศตะวันตก	จรดห้วยยางครกหลวง ลำน้ำแม่ตื่น ตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

4.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาและที่ราบระหว่างเขาภาคเหนือนับตั้งแต่จังหวัดตากขึ้นมา ลักษณะโดยทั่วไปจึงเป็นเทือกเขาหุบเขาและที่ราบระหว่างเขา เป็นเทือกเขาหินกลางเก่ากลางใหม่ ก่อตัวในมหายุคพาลีโอโซอิก (Paleozoic Era) และ

ผังระบบการแบ่งเขตภูมิศาสตร์ ส่วนเขตป่าอนุรักษ์ อมก๋อย

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงตำแหน่งหมู่บ้านที่ทำการศึกษาค้นคว้า (บ้านหัวขลุ่ย และบ้านหัวอีดู) ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยตามโครงการบ้านเด็กในป่าใหญ่ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

มหายุคมีโซโซอิก (Mesozoic Era) ซึ่งอาจมีผลมาจากการเคลื่อนที่ของชิ้นส่วนของผิวโลกที่เป็นประเทศอินเดียเข้าชนกับชิ้นส่วนของผิวโลกที่เป็นทวีปเอเชีย ก่อให้เกิดเทือกเขาซึ่งทอดตัวจากจุดรวมที่เรียกว่า ยูนานนอต (Yunan Knot) ในจีนตอนใต้พาดลงสู่ทางทิศใต้ ที่สำคัญได้แก่ เทือกเขาถนนธงชัย เทือกเขาผีปันน้ำ เทือกเขาแดนลาว เทือกเขาขุนตาน ซึ่งเทือกเขาเหล่านี้ก่อให้เกิดลำน้ำสายต่าง ๆ ขึ้นมากมายที่เป็นลำน้ำหลักในภูมิภาคนี้ก็ได้แก่ ลำน้ำโขง ลำน้ำเจ้าพระยา และลำน้ำสาละวิน

พื้นที่ในส่วนที่เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย นั้นเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาถนนธงชัย ตะวันออก เป็นเทือกเขาที่อยู่ระหว่างลำน้ำแม่แจ่ม ลำน้ำแม่ต้น และลำน้ำแม่ปิง โครงสร้างส่วนใหญ่เป็นหินอัคนีแทรกซอนและหินปูน ลักษณะพื้นที่ส่วนนี้ตอนกลางเหนือลงใต้ต่อจากเทือกเขาจอมทอง โดยมีแม่น้ำจันเป็นแนวกัน มีสันเขามากมายแยกไปทางทิศตะวันออก ก่อให้เกิดลำน้ำสายเล็กสายน้อย ไหลลงสู่ลำน้ำปิง ด้านทางทิศตะวันตกมีลำน้ำแม่ต้นเป็นแนวเขต ไหลขนานกับลำน้ำปิงลงมา และวกสู่ ตะวันออกมาบรรจบกับลำน้ำแม่ปิง พื้นที่ตอนเหนือประกอบด้วยที่ราบสันเขาสลับกับยอดเขาที่มีความสูงเกินกว่า 1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล ส่วนตอนกลางและตอนล่าง ประกอบด้วยเขาสูงชันสลับกับ หุบห้วยที่ลึก ลาดเขาบางตอนเป็นผาหินปูน มีชอกถ้ำและโพรงหินมากมาย บริเวณริมลำห้วยสายต่าง ๆ มีที่ราบขนาดเล็กกระจายอยู่ซึ่งก่อตัวมาจากการทับถมของดินตะกอนและทราย บริเวณเหล่านี้ราษฎร เข้ามายึดครองเปลี่ยนรูปเป็นท้องนาและที่อยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่ ส่วนบริเวณริมฝั่งแม่น้ำปิงซึ่งระดับน้ำ ถูกยกขึ้นเนื่องจากอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนภูมิพล ทำให้สองฝั่งค่อนข้างชันสลับกับหุบห้วยที่ไหลลงมา เป็นช่วง ๆ ก่อให้เกิดทัศนียภาพที่สวยงามเป็นอย่างยิ่ง ในขณะที่ทางทิศใต้เป็นลำน้ำแม่ต้นที่มีพื้นที่น้ำ ผ่กว่าในช่วงใกล้กับสบแม่ต้น

พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งนี้มีระดับความสูงจากน้ำทะเลตั้งแต่ 200 เมตร ขึ้น ไปจนถึง 1,929 เมตร จุดสูงสุดคือยอดดอยม่อนจองในเทือกเขาขุนแม่ต้นเป็นสันแห่งน้ำลงสู่ห้วยอุ้มหลองและ ห้วยอุ้มฮวม ยอดเขาที่มีความสูงเกินกว่า 1,500 เมตรขึ้นไป เช่น เขาขุนแม่ต้น ซึ่งจุดสูงสุดของพื้นที่อยู่ในบริเวณที่เรียกว่าดอยม่อนจอง ส่วนดอยอื่น ๆ ที่มีความสูงลดหลั่นลงไปได้แก่ ดอยดอกกุ๊ก (1,658 เมตร) เขาขุนแม่ต้น (1,640 เมตร) ดอยหลวง (1,538 เมตร) ดอยหลังเมือง (1,659 เมตร) และดอยบ้านยาง (1,670 เมตร) ยอดเขาที่สำคัญซึ่งเป็นที่รู้จักกันในหมู่ประชาชนในท้องที่ ได้แก่ ดอยยาว ดอยหัวหมด ดอยเรียม ดอยเต้ ดอยโตน ดอยคู๋ ดอยหินลาด และยอดเขาอื่น ๆ ที่มีได้ตั้งชื่ออีกหลายยอด ส่วนทางด้าน ทิศตะวันออก ปัจจุบันกลายเป็นพื้นที่อ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนภูมิพล ลำน้ำแม่ต้นเป็นลำน้ำหลักทางทิศ ตะวันตกระบายน้ำลงสู่ลำน้ำปิง จากลำน้ำสายหลักทั้งสองนี้ มีลำห้วยแยกมากมายหลายสายกระจาย เข้าไปรับน้ำจากตอนกลางของพื้นที่ ทางตอนเหนือมีลำห้วยแม่ลายเป็นแนวเขตแยกสาขาอีกหลายห้วย เฉพาะที่มีน้ำตลอดปีคือ ห้วยกิ่งบาง ห้วยยาแล และห้วยตั้ง ลำห้วยตอนกลางที่ไหลลงสู่ลำน้ำปิงโดยตรง อาทิเช่น ห้วยแม่ฮาด ห้วยแก่งป้อก ห้วยอันแป้น้ำ ห้วยผาดา ห้วยหาดหยวก ห้วยอุ้มปาด ห้วยสะเรียม ห้วยเฮือด ห้วยแม่สา ห้วยแก่งปวง ห้วยแก่งจาน และห้วยอมร ส่วนลำห้วยแยกที่สำคัญของลำน้ำแม่ต้น

ได้แก่ ห้วยหละ ห้วยปูลิง ห้วยไม้หก ห้วยจอมหมอก ห้วยพะ ห้วยตาด ห้วยใหม่ ห้วยอุมฮวม และ ห้วยอุมหลง นอกจากนี้ยังมีลำห้วยที่มีเฉพาะฤดูฝนอีกหลายสายด้วยกัน

ลำห้วยสายต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานี้ก่อตัวเป็นลุ่มน้ำขนาดต่าง ๆ ขึ้นในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แห่งนี้ที่สำคัญได้แก่ ลุ่มน้ำแม่ลายซึ่งเป็นลุ่มน้ำขนาดกลางที่มีความชันของลำห้วยค่อนข้างสูง รับน้ำจาก ยอดเขาต่าง ๆ ทางตอนเหนือของพื้นที่ตั้งที่อยู่ภายนอกและภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย เฉพาะ ยอดเขาที่อยู่ภายใน ได้แก่ คอยซัง โตน คอยจำปี คอยผาแต้ม คอยหินฝน คอยยาว และคอยหัวหมด รวม ถึงน้ำจากพื้นที่ราบสูงทางตอนเหนือด้วย

ลุ่มน้ำอุมปาก เป็นลุ่มน้ำตอนบนแยกจากลุ่มน้ำแม่ลายไหลลงสู่แม่ปิง ในลุ่มน้ำนี้มีห้วยแยก หลายสาย เช่น ห้วยผ่าย ห้วยปุงปาง ห้วยแม่จัน ห้วยบง พื้นที่ตอนกลางของลุ่มน้ำนี้ค่อนข้างราบ และมี หมู่บ้านของราษฎรชาวไทยภูเขาเข้ามายึดเป็นที่ทำกินอยู่หลายหมู่บ้าน ในส่วนที่ไปบรรจบกับแม่ปิง มีลักษณะเป็นหุบเขาชัน

ลุ่มน้ำสะเรียมตั้งอยู่ตอนกลางของพื้นที่เป็นรับน้ำตั้งแต่คอยหลังเมือง คอยกัวซังลี คอย โตน ตอนเรียม คอยเต้ และยอดเขาขนาดเล็กอื่น ๆ มีลำห้วยแยกที่สำคัญ คือ ห้วยเฮือด ห้วยกวน และห้วย หนองสามร้อย ลุ่มน้ำแม่สา และลุ่มน้ำแก่งปวง มาบรรจบกับลุ่มน้ำสะเรียม ก่อเป็นลุ่มน้ำขนาดใหญ่ขึ้น รับน้ำจากคอยหลังเมือง คอยม่อนจอง คอยม้าวัง คอยผาม่าน คอยหลวง และคอยผาแมว ห้วยแม่สา และ ห้วยแก่งปวง วางขนานกัน ไปจากทิศตะวันออกไปสู่ตะวันตกมีห้วยแยกสายสั้น ๆ อีกมากมาย ส่วนลุ่มน้ำ แก่งจางและลุ่มน้ำแก่งสร้อย เป็นลุ่มน้ำขนาดเล็กอยู่ทางใต้ของลุ่มน้ำปวงไหลตรงลงสู่ลำน้ำปิง

พื้นที่ทางตอนใต้ประกอบด้วยลุ่มน้ำขนาดกลางสามลุ่มน้ำคือ ลุ่มน้ำอมรุ รับน้ำจากพื้นที่ทาง ตอนใต้ของคอยหลวง คอยม่อนจอง คอยคู่ และคอยคอกไหลตรงลงสู่ลำน้ำปิง ลุ่มน้ำอุมหลง จัดได้ว่ามี สภาพภูมิประเทศสูงชันมาก รับน้ำจากคอยคู่และพื้นที่บนสันเขากลางเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งนี้ไหล ลงได้สู่แม่แม่น้ำแม่ตื่น ส่วนลุ่มน้ำอุมฮวม กินพื้นที่บริเวณใต้สุดของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย รับน้ำ จากคอยม้าวัง คอยขุนแม่ตื่น และคอยคู่ไหลไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ลงสู่ลำน้ำแม่ตื่น

พื้นที่ลาดเขาทางทิศตะวันตกเป็นลุ่มน้ำแม่ตื่นทั้งหมด ซึ่งแยกได้เป็นลุ่มน้ำเล็ก ๆ หลายลุ่มน้ำ ด้วยกันที่สำคัญได้แก่ลุ่มน้ำห้วยเตือ ลุ่มน้ำห้วยหมี เป็นต้น

ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นสันเขาสูงชันมีหุบห้วยที่ลึกและมีที่ราบน้อย ทำให้สภาพพื้นที่ส่วน นี้ไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นที่ทางการเกษตร เหมาะที่จะอนุรักษ์ไว้เพื่อการใช้ด้านอื่นที่เป็นการอนุรักษ์ โดยเฉพาะเป็นเขตรักษาพันธุ์ป่าดั่งที่รัฐบาลได้ประกาศไว้ ซึ่งนอกเหนือจากการคงไว้ซึ่งสภาพความ หลากหลายทางชีววิทยาแล้วยังเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์น้ำ ภัยธรรมชาติและยังเป็นแหล่งเพื่อการ ศึกษาวิจัยและพักผ่อนหย่อนใจกับธรรมชาติด้วย

4.2.3 ลักษณะภูมิอากาศ

เนื่องจากพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยตั้งอยู่ก่อนไปทางภาคเหนือของประเทศ ประมาณที่เส้นรุ้ง 17 องศา 45 ลิปดาเหนือ และอยู่ก่อนเข้ามาในแผ่นดิน โดยสภาพที่ตั้งของพื้นที่แล้วจึง จัดได้ว่า อยู่ในพื้นที่อิทธิพลของลมมรสุม ในช่วงพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมเป็นช่วงที่มีฝนตกชุก เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดมาจากทะเลอันดามัน และหางของพายุไต้ฝุ่นที่ก่อตัว ในทะเลจีนแล้วพัดขึ้นสู่แหลมญวน ไต้ฝุ่นบางลูกที่มีความรุนแรงสูง มักทำให้ฝนตกอย่างหนักในพื้นที่ โดยเฉพาะในเดือนกันยายนและตุลาคม แต่อย่างไรก็ตามพื้นที่ส่วนนี้อยู่ในพื้นที่อับฝน เนื่องจากตั้งอยู่ ทางด้านใต้ลมฝนของลาดเขาในเทือกเขาถนนธงชัย ซึ่งฝนส่วนใหญ่จากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จะตก หนักทางด้านลาดเขาทางตะวันตกในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและพม่า ปริมาณน้ำฝนส่วนใหญ่จึงได้จากพายุ ไต้ฝุ่นจากทะเลจีน จากข้อมูลเฉพาะสถานีอุตุนิยมวิทยาที่เขื่อนภูมิพล ซึ่งใกล้พื้นที่ทางตอนใต้มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยน้ำฝนต่อปีเท่ากับ 1,060.1 มิลลิเมตร (ข้อมูลจากปี 1956 – 1985) เดือนกันยายนเป็นเดือนที่มี ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยสูงสุดมีค่า 254.1 มิลลิเมตร จำนวนวันฝนตก 144.8 วันต่อปี

สำหรับสภาพภูมิอากาศ โดยทั่วไปจัดได้ว่าเป็นสภาพอากาศก่อนไปทางด้านสภาพภูมิอากาศ กึ่งเขตร้อน (Subtropical Climate) แต่ไม่เด่นชัดมากคือ มีฤดูฝนที่ยาวนานประมาณ 6 เดือน (Rainy Season) ฤดูหนาวซึ่งมีอากาศค่อนข้างเย็น (Cool Season) ประมาณ 3 เดือน และฤดูร้อน (Hot Season) ประมาณ 3 เดือน ในช่วงฤดูฝนซึ่งเริ่มจากเดือนพฤษภาคมไปจนถึงเดือนตุลาคม มีฝนตกบ่อยครั้ง โดย บางช่วงอาจตกติดต่อกันไปถึง 2 – 3 วัน แต่เป็นฝนที่ไม่ค่อยรุนแรงมากเช่นในภาคใต้ของประเทศ ซึ่ง อุณหภูมิในช่วงนี้ค่อนข้างคงที่ ค่าเฉลี่ยอุณหภูมิในช่วงนี้ประมาณ 26.9 – 30.0 องศาเซลเซียส ค่าเฉลี่ย สูงสุด 31.2 – 34.8 องศาเซลเซียส และค่าเฉลี่ยต่ำสุด 22.6 – 25.0 องศาเซลเซียส เฉพาะบนยอดเขาสูง อากาศจะเย็นจัดเมื่อฝนตกต่อเนื่อง ส่วนในช่วงฤดูหนาวซึ่งเริ่มจากเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม อากาศโดยทั่วไปค่อนข้างเย็น อุณหภูมิเฉลี่ยช่วงนี้อยู่ในช่วง 23.5 – 25.4 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ย สูงสุด 29.5 – 30.6 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด 16.8 – 20.2 องศาเซลเซียส แต่บนยอดเขาสูง อุณหภูมิค่อนข้างต่ำตลอดช่วงฤดูกาลนี้ สำหรับช่วงฤดูร้อนมีค่าอุณหภูมิเฉลี่ยประจำเดือนในช่วงตั้งแต่ 27.5 – 32.1 องศาเซลเซียส ค่าเฉลี่ยสูงสุดประจำเดือนอยู่ในช่วง 34.1 – 37.9 องศาเซลเซียส และเฉลี่ยต่ำ สุด 19.5 – 24.9 องศาเซลเซียส ค่าสูงสุดที่บันทึกได้ในช่วงฤดูร้อนสูงถึง 42.6 องศาเซลเซียส ในเดือน เมษายน และอุณหภูมิต่ำสุดที่วัดได้ 6.4 องศาเซลเซียส ในเดือนตุลาคม ช่วงความผันแปรของอุณหภูมิ จึงค่อนข้างกว้าง

ข้อมูลด้านความชื้นในบรรยากาศของพื้นที่ โดยเฉพาะความชื้นสัมพัทธ์ (Relative Humidity) มีความสัมพันธ์กับฤดูกาลอย่างใกล้ชิด ในช่วงฤดูฝนค่าความชื้นค่อนข้างสูงมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในช่วง 73.9 – 86.7 เปอร์เซ็นต์ ลดลงในช่วงฤดูหนาวซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 70.4 – 81.8 เปอร์เซ็นต์ และค่อนข้างต่ำในช่วงฤดูร้อน มีค่าอยู่ในระหว่าง 57.3 – 63.1 เปอร์เซ็นต์ ค่าเฉลี่ยตลอดปี 74.9 เปอร์เซ็นต์ เฉลี่ย

สูงสุด 92.7 เปอร์เซ็นต์ เฉลี่ยต่ำสุด 53.9 เปอร์เซ็นต์ ค่าบันทึกได้ต่ำสุด 13.0 เปอร์เซ็นต์ อุณหภูมิของจุดความแน่นในเดือนต่าง ๆ อยู่ในช่วง 15.6 – 23.2 องศาเซลเซียส และค่าเฉลี่ยตลอดปีที่ 22.2 องศาเซลเซียส ค่าการระเหยน้ำจากผิวน้ำที่เปิดค่อนข้างสูงมาก มีค่าเฉลี่ย 1,624.7 มิลลิเมตรต่อปี ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนกันยายน ลมพัดมาจากทางทิศตะวันตก ส่วนเดือนตุลาคมถึงธันวาคม ลมพัดมาจากทิศตะวันออก ค่าเฉลี่ยของลมในเดือน ๆ อยู่ในช่วง 2.5 – 5.1 นอตส์

4.2.4 ลักษณะทางธรณีวิทยาและปฐพีวิทยา

พื้นที่บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยส่วนใหญ่เป็นที่เขาหินกลางเก่าใหม่ ก่อตัวในมหายุคพาลีโอโซอิกและมหายุคมีโซโซอิก ลักษณะหินจึงเกี่ยวข้องกับมหายุคทั้งสองนี้ หินส่วนใหญ่ที่ปรากฏให้เห็นในเทือกเขาแถบนี้เป็นหินแปรที่ตกตะกอนในมหายุคพาลีโอโซอิก วางซ้อนทับอยู่บนหินในมหายุคพรีแคมเบรียน (Precambrian) และเหนือในมหายุคพาลีโอโซอิกนี้ยังคลุมด้วยหินจากการตกตะกอนในทะเลและหินจากภูเขาไฟ ซึ่งอาจเกิดขึ้นในช่วงยุคเพอเมียน (Permian) ต่อดันต่อกับยุคไตรแอสซิกและซีโนโซอิก นอกจากนี้ยังมีหินแกรนิตปรากฏเป็นตอน ๆ อยู่ด้วย

1) หินในมหายุคพรีแคมเบรียน (Precambrian Rocks)

หินในมหายุคพรีแคมเบรียน (Precambrian Rocks) ประกอบด้วยระดับชั้นหินแปรที่ค่อนข้างสมบูรณ์ประกอบด้วย Paragneiss และ Orthogneiss Schist, Calc-silicates, Quartzite และหินอ่อนปรากฏอยู่ตอนกลางของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หินในกลุ่มหิน Gneiss มีสีเทาอ่อนเป็นส่วนใหญ่ และมีเนื้อละเอียดเป็นรูปเหลี่ยมไปจนถึงเนื้อหยาบพรุน มีแถบหรือรอยเคลือบที่แยกได้จากความแตกต่างของเนื้อหินที่มีเม็ดไม่เท่ากันและธาตุที่เป็นส่วนผสมอยู่ หินส่วนใหญ่ประกอบด้วย Quartz, Plagioclase, K-feldspar และ Biotite นอกจากนี้ยังพบ Silimanite และ Almandite เป็นองค์ประกอบอยู่ด้วยในหิน Paragneiss หินในกลุ่ม Gneissic Rocks นี้มี Aplite และ Pegmatite รวมถึงแนวเขตของ Quartz ปรากฏอยู่ทั่วไป ชั้นหินเหล่านี้ส่วนใหญ่ปกคลุมด้วยหิน Quartzite และ Limestone ของมหายุคพาลีโอโซอิก ในหลายท้องที่ บางครั้งพบรอยซ้อนทับต่อเนื่องกันไป

2) หินในมหายุคพาลีโอโซอิก

หินในมหายุคพาลีโอโซอิก หินยุคนี้ในทางภาคเหนือของประเทศไทยอาจแบ่งได้ตามหลักการทางธรณีวิทยาถึง 6 กลุ่ม จากยุคแคมเบรียน (Cambrian) ไปจนถึงยุคเพอเมียน (Permian) ที่พบในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งนี้ส่วนใหญ่เป็นหินแปรที่ตกตะกอนในช่วงต้น ๆ ของมหายุคพาลีโอโซอิก หินในยุคแคมเบรียนรวมถึงยุคโอโดริเซียน ประกอบด้วยหินสีชมพูอ่อนสีน้ำตาลอ่อน มีชั้นหนาเนื้อละเอียดปานกลาง ส่วนใหญ่เป็น Quartzite ที่มี Phyllite ผสมอยู่เป็นส่วนน้อย กับเป็น Quartzite Sandstone ในเนื้อหินเหล่านี้อาจพบ Quartz และ Chert สีดำมีลักษณะเป็นกรวดกลมมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 เซนติเมตร ฝังอยู่ภายในหิน Quartzite หินในปลายยุคแคมเบรียนนี้ปกคลุมด้วยหินในยุคโอโดริเซียน

ซึ่งมีหิน Argillaceous Limestone และหินชั้นดินดาน (Shale) หิน Quartzitic Sandstone และแถบของหินปูนอยู่ด้วย บางตอนเป็นหินชั้นของหินปูนหนา มีสีเทาจนถึงเทาแก่ ความหนาของชั้นนี้อาจถึง 800 เมตร ชั้นหิน โอโดวิเซียนนี้อาจคลุมด้วยชั้นหินในมหายุคกลางพาเลโอโซอิก

การศึกษาทางธรณีวิทยาในพื้นที่นี้ยังมีได้มีการกระทำกันอย่างเฉพาะเอียด อย่างไรก็ตามปรากฏว่าพื้นที่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยมีแหล่งแร่สำคัญอยู่หลายชนิดบางชนิดได้มีการขุดค้นมาใช้ก่อนที่จะประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า โดยเฉพาะแร่ฟลูออไรท์และพลวง ซึ่งราษฎรในพื้นที่ยังเข้าไปขุดหากันอยู่

3) สภาพทางปฐพีวิทยา

สภาพทางปฐพีวิทยา ดินนับได้ว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สำคัญชนิดหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อทรัพยากรอื่น ๆ ในพื้นที่ ชนิด ลักษณะ และคุณภาพดิน มีผลโดยตรงต่อพรรณพืชคลุมดินในพื้นที่ซึ่งมีผลสืบเนื่องไปสู่สัตว์ป่า ดินมีผลต่อการอนุรักษ์น้ำทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณตลอดจนการให้น้ำจากพื้นที่ในช่วงเวลาต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้การจัดการเขตรักษาพันธุ์ป่าอมก๋อย จึงจำเป็นต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับดินในพื้นที่ด้วย ดินในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยยังมีได้มีการศึกษาในชั้นรายละเอียด จากการสำรวจดินของกรมพัฒนาที่ดิน (1982) ได้จำแนกดินในพื้นที่ส่วนนี้ไว้ 4 ชนิด ได้แก่ ดินที่จัดว่าเป็น Slope Complex, Clayey Paleustults, Skeletal Haplustults และ Skeletal Paleustults

Clayey Paleustults เป็นดินใน order Ultisols ใน sub-order Ultisols และ great group Paleustults ดินใน order Ultisols เป็นดินที่พบทั่วไปในประเทศ เป็นดินที่ผ่านการสลายตัวมานาน และพัฒนาค่อนข้างสมบูรณ์ มีชั้นดินเหนียวและความเป็นด่างต่ำ ความเป็นด่างลดลงตามความลึก เนื่องจากพืชช่วยในการดึงกลับขึ้นมา ลักษณะของผิวมีความหลากหลายมาก ขึ้นอยู่กับสภาพท้องถิ่น อาจมีผิวดินมีอินทรีย์วัตถุมาก ถึงผิวลึก ไม่มีอินทรีย์วัตถุ ปกติผิวดินมีสีคล้ำ ดินชั้นล่างมีสีเหลืองอ่อนหรือแดงอ่อน เฉพาะ sub-order Ultisols เป็นดินที่มีการระบายน้ำได้ดี มีอินทรีย์วัตถุในดินน้อย ผิวดินค่อนข้างเหลืองหรือแดง และสีจะเข้มขึ้นในดินชั้นล่างลงไป ในดินเป็นกรดจัด ชั้นดิน A1 ค่อนข้างตื้น ชั้นของดินเหนียวในชั้นล่างอาจมีหรือไม่มีจุดสีแดง (plinthit) ดินชนิดนี้ใน great group Paleustults นั้นจะต้องมีชั้นดินเหนียว (argillic horizon) มีธาตุอาหารพืชสลายตัวประมาณไม่เกินร้อยละ 10 คือ มีอนุภาคในช่วง 20 – 200 ไมครอน ในช่วงลึกไม่เกิน 50 เซนติเมตร มีอนุภาคของดินเหนียวกระจายตลอดความลึกของดิน ปริมาณของอนุภาคดินเหนียวต้องลดลงไม่เกินร้อยละ 20 ตลอดความลึก โดยเฉพาะในช่วง 150 เซนติเมตรจากผิวดิน เป็นดินที่มีการระบายน้ำค่อนข้างดี มักพบในป่าเฉพาะ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย บริเวณหน่วยพิทักษ์ป่ายางเปียง และหน่วยพิทักษ์ป่าดอยมูเซอ

Skeletal Haplustults เป็นดิน Ultisols ใน sub-order Ultisols ใน great group Haplustults เป็นดินที่มีชั้น argillic หนาปานกลางถึงหนามาก มีธาตุที่สลายตัวได้ปรากฏอยู่มากกว่าร้อยละ 10 ของเนื้อดิน หรือมีธาตุปรากฏอยู่มีขนาดอนุภาคใหญ่กว่า 20 – 200 ไมครอน ในชั้นดินที่ลึกไม่เกิน 50

เซนติเมตร มีจุดประสีแดงของดินเหนียวน้อยหรือไม่ปรากฏ ปกติมีหินหรือกรวดปรากฏอยู่มาก ชั้นดินค่อนข้างตื้น โดยเฉพาะบนภูเขา ส่วนใหญ่ปกคลุมด้วยป่า พบทางตอนเหนือของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย

Skeletal Paleustults เป็นดิน Ultisols ใน sub-order Ultisols และ great Paleustults จึงมีลักษณะดินเช่นเดียวกับ Clayey Paleustults ดังที่กล่าวมาแล้ว ต่างกันที่เป็นดินตื้นมากและมีหินและกรวดผสมอยู่จำนวนมากค่อนข้างสูง ปรากฏอยู่บริเวณหน่วยพิทักษ์ป่าดอยเต่า

ดินในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยส่วนใหญ่ถูกจัดอยู่ในประเภท Slope Complex ซึ่งเป็นดินในพื้นที่ที่มีความลาดชันสูงซึ่งยังมีได้มีการสำรวจ อาจมีดินผสมกันหลาย order ส่วนใหญ่คงอยู่ใน order Ultisols, Alfisols และ Inceptisols ดินบนภูเขาของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย ส่วนใหญ่เป็นดินค่อนข้างตื้น มีการกัดเซาะค่อนข้างง่าย บางตอนมีลักษณะเป็นทรายจัดและมีหินผสมอยู่มาก จึงไม่เหมาะที่จะใช้เพื่อการเกษตรกรรม ควรเก็บไว้เป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์น้ำและสัตว์ป่า

4.2.3 การคมนาคม

การเดินทางสู่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยสามารถเดินทางโดยรถยนต์จากเชียงใหม่ไปตามทางหลวงหมายเลข 108 (เชียงใหม่ – ฮอด) แล้วแยกสู่ทางหลวงหมายเลข 108 (ฮอด – แม่สะเรียง) บริเวณตลาดสดอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เดินทางต่อไปอีกเป็นระยะทาง 39 กิโลเมตร จะถึงทางแยกซ้ายสู่อำเภออมก๋อย โดยใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1099 เป็นระยะทาง 115 กิโลเมตร จะถึงที่ทำการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย

4.3 ทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรสัตว์ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย

4.3.1 ทรัพยากรป่าไม้

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยยังคงสภาพสมบูรณ์แห่งหนึ่งของประเทศ โดยมีชนิดป่าที่สำคัญดังนี้

1) สักมป่าดิบเขา (Hill Evergreen Forest)

มีการกระจายอยู่บนยอดเขาสูงบริเวณแนวเขตทางทิศตะวันตกของพื้นที่ โดยเฉพาะดอยม่อนจองและยอดเขาอื่น ๆ ในบริเวณขุนแม่ตั้น ป่าชนิดนี้อาจจัดเป็นป่าดงดิบเขาระดับต่ำ (Lower Mountain Forest) ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดของสักมคือความหนาแน่นที่ค่อนข้างคงที่ตลอดปี ฉะนั้นจึงปรากฏอยู่ตั้งแต่ระดับความสูงที่เกินกว่า 1,200 เมตรขึ้นไป ลักษณะโดยทั่วไปเป็นป่าที่ไม่ผลัดใบ มีไม้ในวงศ์ไม้ก่อ (Fagaceae) ในสกุล *Lithocarpus*, *Castanopsis*, *Quercus* เป็นไม้เด่นในสักม พันธุ์ไม้ในวงศ์และสกุลอื่น ๆ ได้แก่ สกุลกำลังเสือโคร่ง (*Betula*) สกุลนางพญาเสือโคร่ง (*Prunus*) และสกุลเมเปิล (*Acer*) ผสมกับสกุลอบเชย (*Cinnamomum*) สกุลหมีเหม็น (*Litsea*) สกุลเหมือด (*Helicia*) และ

Symplocos) และกุหลาบกุ (Rhododendron) ในพื้นที่ค่อนข้างมีปัจจัยแวดล้อมเหมาะสม คือมีดินค่อนข้างลึกและไม่มีลมพัดจัดเกินไป ลักษณะโครงสร้างทางด้านตั้ง อาจแบ่งได้เป็น 3 ชั้นเรือนยอด เรือนยอดชั้นบนสุด ประกอบด้วยไม้สูงประมาณ 20 – 25 เมตร มีเรือนยอดที่แน่นทึบต่อเนื่องกันไป ชนิดพรรณไม้สำคัญ ได้แก่ ก่อตาควาย (*Quercus kerrii*) ก่อตาหมู (*Castanopsis cerebrina*) ก่อคำ (*Lithocarpus truncatus*) ก่อหุ้ม (*Castanopsis argyrophylla*) เหมือนคนตัวผู้ (*Helicia nilagirica*) คำหุด (*Engelhardtia colebrookeana*) ยมหอม (*Toona ciliata*) ข่าป่า (*Alpinia malaccensis*) จันทร์ทอง (*Fraxinus floribunda*) ตาห่านเขา (*Ardisia virens*) และจำปีป่า (*Michelia floribunda*) เป็นต้น

ไม้ชั้นรองประกอบด้วยไม้ขนาดกลาง มีความสูงประมาณ 10-15 เมตร ส่วนใหญ่เป็นไม้ทนร่มได้ดี ขึ้นสอดแทรกกระหว่างไม้ในชั้นเรือนยอดทำให้สังคมป่าชนิดนี้ดูแน่นทึบ ชนิดไม้สำคัญ ได้แก่ เหมือนดอย (*Symplocos macrophylla*) ตะไคร้ตัน (*Litsea cubeba*) ราม (*Ardisia lanceolata*) เมี่ยงหลวง (*Gordonia axillaris*) หัวหลวง (*Syzygium thumra*) เมี่ยงอ้อม (*Pyrenaria camelliflora*) ทะโล้ (*Schima wallichii*) มะขามแป (Archidendron clypearia) นวลเทียน (*Aporosa octandra*) เป็นต้น

พื้นที่ป่าค่อนข้างรกทึบด้วยจำนวนพวกเฟิร์น ไม้พุ่ม เถาวัลย์ขนาดเล็ก และพืชล้มลุกอย่างอื่น โดยเฉพาะในสกุลชิงช้า ในช่องว่างที่มีแสงลงถึงพื้นมักปรากฏ ไม้เหล่านี้คือ คำแดง (*Rhododendron arboreum*) เพี้ยกระโทง (*Melicope pteleifolia*) ว่านหัวสับ (*Diosporum calcaratum*) เป็นต้น บนพื้นดินปกคลุมด้วยตะไคร่ และมอสหลายชนิดด้วยกัน ส่วนบนกิ่งและลำต้นของ ไม้พบบกกล้วยไม้และพืชเกาะติดปรากฏหลายชนิดด้วยกัน เช่น ประทัดทอง (*Hamelia patens*) สะเกดลม (*Agpetes hosseana*) และกล้วยไม้ในสกุล Lone, Bulbophyllum, Thelasis, Dedrobium, Porpax, Eria และอื่น ๆ อีกมากมาย

ป่าดงดิบเขาอาจจัดได้ว่าเป็นแหล่งรวมของพรรณไม้ที่หายากทั้งระดับโลกและระดับประเทศหลายชนิด บางชนิดเป็นพรรณไม้ที่มีศูนย์กลางกระจายอยู่ในเขตอบอุ่น และในเทือกเขาหิมาลัยที่รูก้าเข้ามาในเขตร้อน โดยเฉพาะก้างเสือโคร่ง (*Betula alnoides*) และนางพญาเสือโคร่ง (*Prunus cerasoides*) มักพบทั่วไปในที่โล่งสองข้างทาง คุณค่าของป่าชนิดนี้ในด้านการอนุรักษ์ความหลากหลายของมวลชีวภาพจึงค่อนข้างสูง แต่เนื่องจากปกคลุมในพื้นที่ที่มีดินลึกและอากาศหนาวเย็นตลอดปี จึงเหมาะต่อการปลูกพืชเกษตรเมืองหนาวเช่น กะหล่ำปลี จึงทำให้พื้นที่ป่าชนิดนี้ถูกทำลายอย่างหนัก

จากผลการศึกษาหมู่ไม้ตัวอย่างในพื้นที่ปรากฏว่า ไม้ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางเกินกว่า 4.5 เซนติเมตร วัดที่ระดับอก (1.30 เมตรจากผิวดิน) มีความหนาแน่น 1,020 ต้นต่อเฮกแตร์ เป็นไม้ใหญ่ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 10 เซนติเมตร มีประมาณ 740 ต้นต่อเฮกแตร์ สำหรับไม้เด่นในสังคมซึ่งพิจารณาจากค่าความสำคัญ ได้แก่ เหมือนคนตัวผู้ (*Helicia nilagirica*) ก่อตาควาย (*Quercus kerrii*) ตาห่านเขา (*Ardisia virens*) และก่อกาหมู (*Castanopsis cerebrina*) เป็นต้น

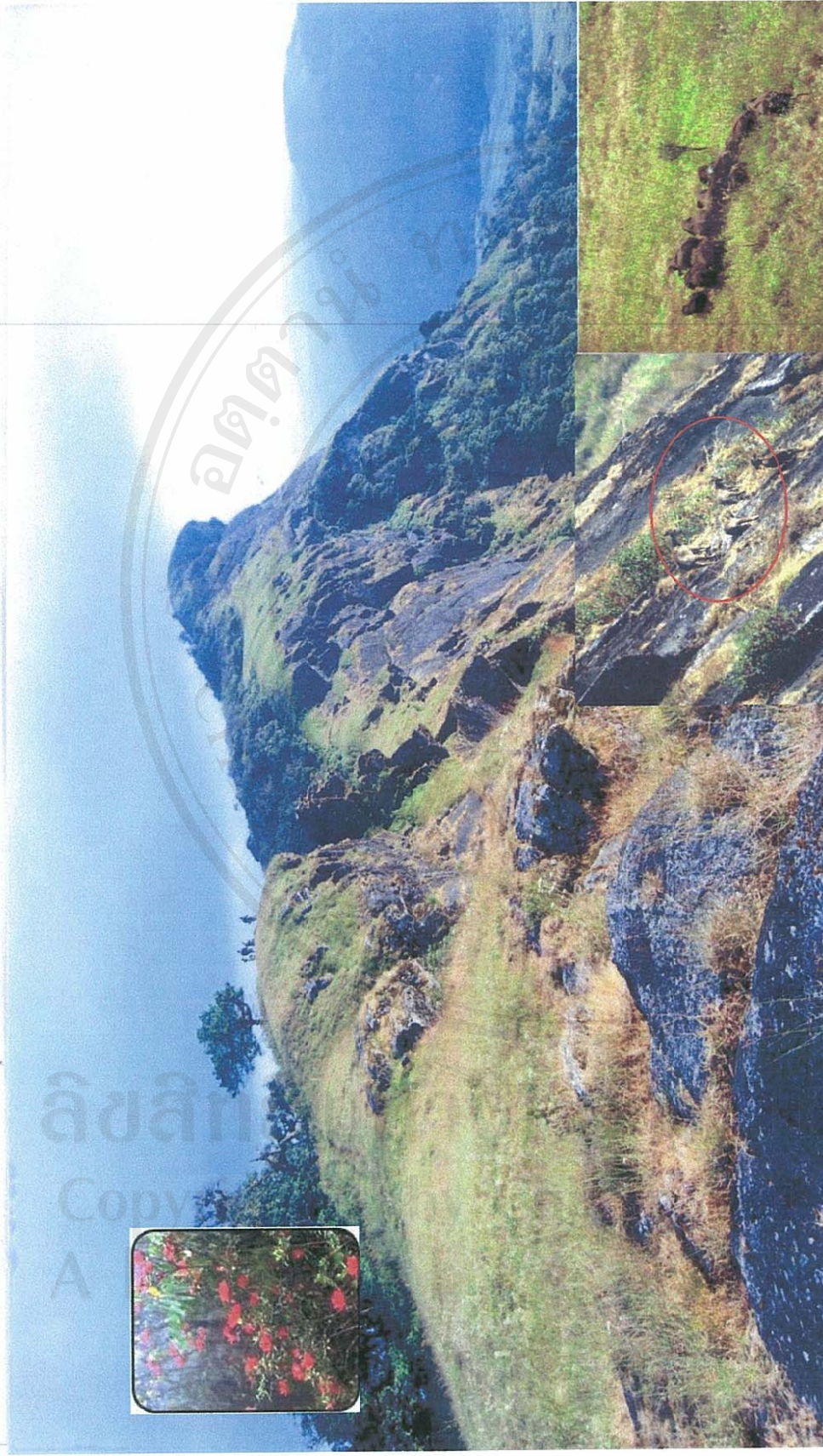
2) สังคมหน้าผาและลานหิน (Cliff Community and Rocky Area)

สังคมพืชชนิดนี้ปกคลุมพื้นที่ไม่มาก ปรากฏให้เห็นได้เฉพาะยอดเขาสูง และบริเวณหน้าผาที่ชัน โดยเฉพาะบริเวณผาหินปูนริมฝั่งแม่น้ำปิงและค่อม่อนจอง ซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในพื้นที่ เฉพาะบริเวณเหลี่ยมผาทางด้านทิศตะวันตกของค่อม่อนจอง ปกคลุมด้วยหญ้าและไม้พุ่มขนาดเล็ก ลักษณะของสังคมพืชชนิดนี้เกิดขึ้นเนื่องจากสภาพดินที่ตื้นมาก บางตอนเป็นดินที่ทับถมอยู่ในซอกหิน การกักเก็บน้ำในดินค่อนข้างเลว เนื่องจากความลาดชันและเป็นทรายจัด นอกจากนี้เหลี่ยมผาที่มีความลาดชันมาก ตั้งรับลมที่พุ่งเข้าปะทะอย่างรุนแรง ทำให้ไม้ใหญ่ไม่สามารถเข้ายึดครองพื้นที่ได้ คงมีแต่ไม้พุ่มเตี้ยหรือไม้ที่คดงอในซอกหินที่พอมิติดินอยู่บ้าง บางส่วนก็ปกคลุมด้วยหญ้าหลายชนิดซึ่งมีรูปชีวิตที่ทนทานต่อสภาพเช่นนี้ ในช่วงฤดูแล้งหญ้าต่าง ๆ จะล้มตายลง คงเหลือไว้แต่หัวหรือหน่อชนิดผิวดิน ไม้พุ่มจะผลัดใบทิ้งซึ่งก่อให้เกิดเชื้อไฟเป็นจำนวนมาก ในสังคมชนิดนี้จึงมักเกิดไฟป่าขึ้นเป็นประจำในช่วงฤดูแล้ง

ส่วนลาดเขาด้านทิศตะวันออกค่อม่อนจอง ซึ่งเป็นลาดเขาที่อยู่ด้านตรงข้ามกับทิศทางลมที่พัดจัด สภาพพื้นที่จึงถูกปกคลุมด้วยป่าดงดิบเขาที่แคระแกรน ทั้งนี้เนื่องจากดินที่ตื้นและกำลังลมที่ค่อนข้างแรง ในสังคมพืชชนิดนี้จะมีเรือนยอดชั้นสูงสุดไม่เกิน 7 เมตร พรรณไม้ส่วนใหญ่เป็นชนิดเดียวกันกับไม้ชั้นรองในป่าดงดิบเขาที่สมบูรณ์ แต่มีขนาดลำต้นที่เล็กกว่าและคดงอ เนื่องจากแรงลม นอกจากนี้ยังมีไม้ในวงศ์ไม้อ้อที่มีลำต้นแคระแกรนขึ้นผสมอยู่ด้วย

ส่วนบริเวณทุ่งหญ้าบนสันเขาและหน้าผา จะประกอบด้วยหญ้าหลายชนิด โดยเฉพาะหญ้าคา (*Imperata cylindrica*) หญ้าลิ้นงู (*Hedyotis corymbosa*) คนทีคิน (*Uraria rufescens*) กระจุมเงิน (*Eriocaulon henryanum*) หญ้าชันกาด (*Panicum repens*) หญ้าขน (*Coelorachis striata*) ทรงกระเทียม (*Schoenoplectus articulatus*) หญ้าปล้องหิน (*Parthenocissus scrobiculatum*) ตองกง (*Thysanolaena maxima*) กูดกว้าง (*Tectaria variclosa*) โด่ไม่รู้ล้ม (*Elephantopus scaber*) กระจ่ายงาม (*Adenosma indiana*) เป็นต้น

สังคมทุ่งหญ้ามักเกิดไฟป่าขึ้นเป็นประจำ เนื่องจากหญ้าแห้งตายกลายเป็นเชื้อเพลิงที่ดี การจุดเพลิงมักมีสาเหตุมาจากราษฎรในพื้นที่ จุดเผาพื้นที่ไร่เลื่อนลอยและซังข้าวในท้องนาในหุบห้วย ไฟจะลุกลามขึ้นบนหน้าผาอย่างรวดเร็ว กอปรกับกำลังลมที่ค่อนข้างจัด ลมที่พัดจัดจะช่วยเสริมให้การคืบคลานของเพลิงเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก จึงยากต่อการควบคุมไฟ ในช่วงปีที่แห้งแล้งจัดนั้น ไฟป่าอาจกินบริเวณลึกเข้าไปถึงป่าดงดิบเขาบางตอน ส่งผลให้ต้นไม้ล้มตายเป็นจำนวนมาก และทุ่งหญ้าก็จะเข้าไปทดแทน สังคมผาชันและทุ่งหญ้านี้จึงมีความสำคัญยิ่งต่อกวางผาและเสียงผา อันเป็นสัตว์ป่าสงวนของชาติ ซึ่งสัตว์ทั้งสองชนิดนี้ได้อาศัยเป็นแหล่งหลบภัยและหากิน

ภาพที่ 2 ความหลากหลายทางชีวภาพบนดอยม่อนจอง ยอดเขาสูงที่สุดของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย

3) ป่าดงดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest)

ป่าดงดิบแล้ง เป็นสังคมพืชที่ปรากฏอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งนี้ค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่กระจายอยู่บริเวณลุ่มห้วยในระดับสูงที่เป็นรอยต่อกับป่าดงดิบเขาในระดับต่ำและในร่องห้วยหรือหุบห้วยที่มีความชื้นจัดตลอดปี ลักษณะโครงสร้างทางด้านตั้งแบ่งเป็น 3 ชั้นเรือนยอด ที่สำคัญในเรือนยอดชั้นบน ได้แก่ ตะเคียนทอง (*Hopea odorata*) ขนุนป่า (*Artocarpus kemando*) เกลิง (*Dialium cochinchinense*) จำปีป่า (*Michelia floribunda*) หว้า (*Syzygium maingagi*) กระบาก (*Anisoptera costata*) ไม้ผลัดใบที่ผสมอยู่ในชั้นเรือนยอดนี้ เช่น ตะแบกเปลือกบาง (*Lagerstroemia duperreana*) หอม ไกลดง (*Harpullia aborea*) ข้าวหลาม (*Goniothalamus macranii*) มะดูก (*Suregada multiflorum*) ส่วนไม้ชั้นรองที่พบ ได้แก่ ค้างคาว (*Aglaia edulis*) ลำไยป่า (*Paranephelium xestophyllum*) มะไฟป่า (*Baccaurea ramiflora*) กัดลิ้น (*Walsura pinnata*) ฮางแกง (*Cinnamomum crenulicupulum*) ลำควนดง (*Mitrephora thorelii*) เถียงพล้านางแอ (*Carallia brachiata*) เลือดแรด (*Atuna elata*) เลือดควาง (*Knema linifolia*) และมะเมี (*Antidesma laurifolium*) เรือนยอดของป่าค่อนข้างต่อเนื่องกัน จนแสงแดดตลอดลงสู่พื้นได้ไม่มาก จึงทำให้พืชจำพวกหญ้าปรากฏให้เห็นน้อยมาก ชั้นของป่าประกอบด้วยกล้าไม้ของไม้ชั้นบนเป็นส่วนใหญ่ ขึ้นผสมกับไม้พุ่มขนาดเล็กที่ทนร่มได้ดีผสมกับพืชล้มลุกโดยเฉพาะพืชในวงศ์ขิง (*Zingiber officinale*) ข่า (*Alpinia malaccensis*) และ ไม้ล้มลุกอย่างอื่น เช่น หว้าชะอำ (*Peristrophe lanceolaria*) นัตรฟ้า (*Clerodendrum paniculatum*) และสามร้อยยอด (*Lycopodium cernuum*)

4) ป่าผสมผลัดใบ (Mixe Deciduos Forest)

ป่าผสมผลัดใบเป็น สังคมพืชที่ครอบคลุมพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งนี้อย่างกว้างรองจากสังคมป่าเต็งรัง ปรากฏทั่วไปตั้งแต่ที่ราบหรือในลาดชันน้อยและบนไหล่เขา หรือยอดเขาที่มีความลาดชันมากแต่มีดินลึกและระดับความสูงไม่เกิน 1,200 เมตร โดยพิจารณาจากไม้เด่นในสังคมอาจแบ่งสังคมพืชชนิดนี้ออกเป็นสองสังคมย่อย คือ สังคมป่าผสมผลัดใบที่มีไม้สัก และสังคมป่าผสมผลัดใบที่ไม่มีไม้สัก

ป่าผสมผลัดใบที่มีไม้สัก มีลักษณะโครงสร้างของสังคมทางด้านตั้งแบ่งได้เป็น 3 ชั้น เรือนยอด เรือนยอดชั้นบนสุดมีความสูงประมาณ 25 – 35 เมตร ไม้เด่นในชั้นนี้ได้แก่ ไม้สัก (*Tectona grandis*) ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus*) แดง (*Xylia cylocarpa*) ตะคร้อ (*Schleichera olosa*) รกฟ้า (*Terminalia alata*) จั้วป่า (*Bombax anceps*) ช้อ (*Gmelina arborea*) ตะเคียนหนู (*Anogeissus acuminata*) พฤกษ์ (*Albizia lebeck*) และสมอพิเภก (*Terminalia bellirica*) ปกติเรือนยอดของไม้ชั้นนี้ไม่ต่อเนื่องกัน จึงเปิดโอกาสให้ไม้ชั้นรองเข้ามาผสมอยู่จำนวนมาก เรือนยอดของไม้ชั้นรอง โดยทั่วไปมีความสูงประมาณ 10 – 25 เมตร ไม้เด่นของไม้ชั้นนี้ ได้แก่ กระท่อมหนู (*Mitragyna diversifolia*) คู่แดง

(*Dalbergia glomeriflora*) เก็ดแดง (*Dalbergia cultrata*) ปี่จั่น (*Dalbergia cana*) แคทราย (*Stereospermum neuranthum*) สมอไทย (*Terminalia chebula*) ขี้ฮ้าย (*Walsura villosa*) ตีนนก (*Vitex Peduncularis*) มะกอก (*Spondis bipinnata*) และเต็งหนาม (*Bridelia retusa*) เป็นต้น ชั้นของไม้พุ่มมีความสูงไม่เกิน 5 เมตร ประกอบด้วย แสลงใจ (*Strychnos nux-vomica*) ฉัตรมะยม (*Exacum bicolor*) ขอบป่า (*Polyosma arguta*) ปีบ (*Millingtonia hortensis*) นอกจากนี้ ยังมีเถาวัลย์ขึ้นอยู่หลายชนิด เช่น เลี้ยวเครือ (*Bauhinia tenuiflora*) กวาวเครือ (*Pueraria mirifica*) ถั่วลาย (*Centrosema pubescens*) และจิงจอกเหลือง (*Merremia vitifolia*) เป็นต้น

ป่าผสมผลัดใบเป็นแหล่งไม้ไผ่ที่สำคัญของประเทศ ชนิดที่ผสมอยู่ในป่าชนิดนี้ ได้แก่ ไผ่ซาง (*Dendrocalmus strictus*) ไผ่บง (*Bambusa nutans*) ไผ่หนาม (*Bambusa nutans*) ไผ่รวก (*Thyrsostachys siamensis*) และไผ่ไร่ (*Gigantochloa albociliata*) สภาพป่าโดยทั่วไปโล่งเตียนในช่วงฤดูแล้งหลังไฟป่าและรกรกทึบในฤดูฝน

ส่วนป่าผสมผลัดใบที่ไม่มีไม้สัก โครงสร้างส่วนใหญ่เหมือนกันกับที่มีไม้สัก แต่ไม้สักไม่ปรากฏ ดังนั้น ไม้เด่นชั้นเรือนยอดบนสุดจึงประกอบด้วย ไม้แดง (*Xylia cyclocarpa*) ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus*) สมอพิเภก (*Terminalia bellirica*) รกฟ้า (*Terminalia alata*) ตะแบกใหญ่ และตะเคียนหนู (*Anogeissus acuminata*) ที่ปรากฏในท้องที่นี้มักมีความสูงเกินกว่า 800 เมตร ขึ้นไป ซึ่งอยู่ระดับต่ำได้ ป่าผสมผลัดใบชนิดนี้บางครั้งพบบนเขาหินปูนในระดับสูงขึ้นผสมกับไผ่รวก และมีไม้ก่อบางชนิดเข้ามาผสม แต่พื้นป่ามักรกรกทึบด้วยหญ้า ไฟป่าเกิดขึ้นทุกปี

จากผลการศึกษาในแปลงตัวอย่างของสังคมป่าชนิดนี้ปรากฏว่า ความหนาแน่นของต้นไม้มีความผันแปรค่อนข้างสูงขึ้นอยู่กับสภาพท้องที่ โดยเฉพาะความลึกของดินและความลาดชัน จำนวนไม้ใหญ่ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางเกินกว่า 10 เซนติเมตรขึ้นไป มีประมาณ 235 ต้นต่อเฮกตาร์ ในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ ส่วนความหนาแน่นของไม้ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 4.5 เซนติเมตร ซึ่งถือว่าเป็นไม้ที่พื้นการทำลายจากไฟป่าแล้วมีจำนวน 255 ต้นต่อเฮกตาร์ โดยมีพื้นที่น้ำตดประมาณ 26 ตารางเซนติเมตร ไม้ที่มีค่าดัชนีความสำคัญสูง ได้แก่ สัก (*Tectona grandis*) ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus*) รกฟ้า (*Terminalia alata*) ตะคร้อ (*Scheichera oleosa*) เป็นต้น

5) สังคมป่าเต็งรัง (Deciduous Dipterocarp Forest)

เป็นสังคมพืชที่ครอบคลุมเนื้อที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งนี้มากที่สุด พบอยู่ทั่วไปทั้งในราบและบนเขาสูงชันที่มีความสูงต่ำกว่า 1,100 เมตรลงมา ส่วนใหญ่ปกคลุมอยู่ในพื้นที่ที่มีดินค่อนข้างดี เป็นทรายจัดหรือมีหินผสมอยู่มากหรือในพื้นที่ที่มีชั้นดินลูกรังปรากฏอยู่ชัดเจนของสังคมอาจแบ่งโดยใช้ไม้เด่นในเรือนยอดเป็นหลักออกได้เป็นสองสังคมย่อย คือ ป่าเต็งรังที่มีไม้พลวงเด่น และป่าเต็งรังผสมสน

6) ป่าเต็งรังที่มีไม้พลวงเด่น (Deciduous Dipterocarp with Pluang)

ป่าเต็งรังที่มีไม้พลวงเด่น เป็นลักษณะป่าเต็งรังส่วนใหญ่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งนี้ ขึ้นอยู่ในพื้นที่ที่มีดินค่อนข้างลึก อาจเป็นทรายจัดหรือดินเหนียวปนทราย มีโครงสร้างของเรือนยอดทางด้านตั้งแบ่งได้เป็น 3 ชั้น ชั้นบนสุดมีความสูงในช่วง 25 – 30 เมตร ไม้เด่นของชั้นนี้ได้แก่ไม้พลวง (*Dipterocarpus tuberculatus*) ขึ้นผสมอยู่กับไม้เต็ง (*Shorea obtuse*) รัง (*Shorea siamensis*) รกฟ้า (*Terminalia alata*) ก่อพะยะ (*Quercus kerrii*) ในบางพื้นที่อาจพบ ไม้เหียง (*Dipterocarpus obtusifolius*) ปรากฏอยู่ด้วย ในป่าที่ไม่ถูกรบกวนโดยมนุษย์ เรือนยอดค่อนข้างต่อเนื่องกัน แต่ปกติไม้ที่มีคุณค่าโดยเฉพาะไม้เต็งมักถูกลักลอบตัดออกไปทำให้เรือนยอดชั้นบนขาดออกจากกัน ก่อให้เกิดช่องว่างขึ้น ไม้ชั้นรองประกอบด้วยไม้ขนาดกลางมีความสูงประมาณ 18 เมตร ไม้สำคัญของเรือนยอดชั้นนี้ได้แก่ ตะคร้อ (*Schleichera oleosa*) มะกอกเกลื่อน (*Canarium subulatum*) สารภี (*Mammea siamensis*) ตะโกพนม (*Diospyros custanea*) รักใหญ่ (*Gluta usitata*) มะม่วงหัวแมงวัน (*Buchanania lanzan*) และ ไม้ชั้นรองที่ปรากฏอยู่ในป่าผสมผลัดใบยกเว้นไม้ไผ่ ในชั้นไม้พุ่มมีความสูงไม่เกิน 5 เมตร ประกอบด้วย หมือดจี (*Memecylon plebejum*) มะดิง (*Litsea grandis*) แสลงใจ (*Strychnos nux-vomica*) หัวแหวน (*Vaccinium sprengelii*) แข็งกวาง (*Wedlandia tinctoria*) คนทา (*Harrisonia perforata*) และผักหวาน (*Melientha suavis*) นอกจากนี้ยังมี เป้ง (*Olea brachiata*) ขึ้นกระจายทั่วไป

พื้นป่าในช่วงฤดูฝนค่อนข้างรกทึบด้วยหญ้าและพืชล้มลุกมากมายหลายชนิด อาทิเช่น หญ้าจาม (*Limnophila micrantha*) หญ้าขน (*Coelorachis striata*) กกรังกา (*Cyperus involucratus*) หญ้าหวาย (*Eragrostis zeylonica*) เขมหลวง (*Themeda arundinacea*) ข่าป่า (*Alpinia malaccensis*) หญ้ายายเกา (*Lygodium flexuosum*) เปราะป่า (*Kaempferia pulchra*) นางอ้วนน้อย (*Habenaria dentata*) นางอ้วน (*Pecteilis susannae*) ดอกดิน (*Kadsura candida*) และพืชในสกุล *Curcuma*, *Hibiscus*, *Cyperus* และ *Eriocaulon* อีกหลายชนิด

สำหรับป่าเต็งรังในสังคมย่อยนี้มีความหนาแน่นของไม้ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางเกินกว่า 10 เซนติเมตรขึ้นไป ประมาณ 455 – 1,226 ต้นต่อเฮกแตร์ ส่วนความหนาแน่นของไม้ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 4.5 เซนติเมตรขึ้นไป ประมาณ 480 – 1,300 ต้นต่อเฮกแตร์ โดยมีพื้นที่หน้าตัดประมาณ 10 – 20 ตารางเมตรต่อเฮกแตร์ ไม้ที่มีค่าดัชนีความสำคัญสูง ได้แก่ รัง (*Shorea siamensis*) พลวง (*Dipterocarpus tuberculatus*) เต็ง (*Shorea obtusa*) มะกอกเกลื่อน (*Canarium subulatum*) ก่อพะยะ (*Quercus kerrii*) และ รกฟ้า (*Terminalia alata*)

7) สังคมย่อยเต็งรังผสมสน (Deciduous Dipterocarp with Pine)

ส่วนใหญ่พบปรากฏอยู่บนยอดเขาสูงปกติพบตั้งแต่ระดับความสูงประมาณ 600 เมตร ขึ้นไปถึง 1,200 เมตรจากระดับน้ำทะเล สังคมพืชที่มีไม้สนของเมืองไทยอาจแบ่งได้เป็นสองสังคมย่อย

เลขหมู่.....

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คือ สังกมย่อยสนผสมก่อและเต็งรังผสมสน ที่พบในเขตรักษาพันธุ์ป่าอมก๋อยเป็นสังคมย่อยชนิดหลัง ลักษณะโครงสร้างของสังคมย่อยเต็งรังผสมสน แบ่งเรือนยอดออกได้เป็น 3 ชั้น โดยเรือนยอดชั้นบนสุดเป็นสนสองใบ ลักษณะของเรือนยอดไม่ต่อเนื่องกระจายอยู่ห่าง ๆ เหนือเรือนยอดของไม้ในป่าเต็งรังส่วนใหญ่มีความสูงเกินกว่า 25 เมตรขึ้นไป ในบางจุดอาจพบพลวง บางต้นที่สูงขึ้นมาผสมอยู่ในชั้นนี้ เรือนยอดชั้นรอง มีความสูงประมาณ 15 – 20 เมตร เป็นเรือนยอดที่ค่อนข้างต่อเนื่องกันไปโดยตลอด พรรณไม้ในระดับนี้จะประกอบด้วยไม้พลวงเป็นไม้เด่น ผสมด้วย เต็ง ก่อแพะ สมอไทย รักใหญ่ และไม้อื่น ๆ ที่มีพบในป่าเต็งรังทั่วไป ส่วนเรือนยอดชั้นที่สามเป็นไม้พุ่มและไม้ขนาดเล็ก มีความสูงไม่เกิน 10 เมตร และเป็นพรรณไม้ที่ปรากฏในเรือนยอดชั้นรองของป่าเต็งรังทั่วไป พื้นที่ประกอบด้วยหญ้าและพืชล้มลุกเป็นส่วนใหญ่ แต่เนื่องจากใบสนที่สลายตัวซ้ำจึงมักมีความหนาแน่นของพื้นป่าน้อยกว่าป่าเต็งรัง

ข้อมูลจากหมู่ไม้ตัวอย่างของสังคมพืชชนิดนี้ปรากฏว่า ไม้ใหญ่ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางเกินกว่า 10 เซนติเมตรขึ้นไป มีความหนาแน่น 280 – 540 ต้นต่อเฮกตาร์ ขึ้นอยู่กับความลึกและความสมบูรณ์ของดิน แต่เมื่อพิจารณาจำนวนต้นไม้ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 4.5 เซนติเมตรขึ้นไป ความหนาแน่นเพิ่มเป็น 550 – 700 ต้นต่อเฮกตาร์ และมีพื้นที่หน้าตัดประมาณ 23 – 27 ตารางเมตรต่อเฮกตาร์ ไม้ที่มีดัชนีความสำคัญสูง ได้แก่ พลวง (*Dipterocarpus tuberculatus*) เต็ง (*Shorea obtusa*) สนสองใบ (*Pinus merkusii*) สมอไทย (*Terminalia chebula*) และรักใหญ่ (*Gluta usitata*)

8) สังกมไร่ร้าง (Old Clearing and Shifting Cultivation Areas)

ผลจากการทำลายป่าของชนกลุ่มน้อยโดยเฉพาะชนเผ่ากะเหรี่ยง มูเซอ และลีซอซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าบางส่วนและหมู่บ้าน โดยรอบ ก่อให้เกิดสังคมพืชทดแทนในระหว่างการทดแทน (Successional Stage) หลายระดับด้วยกัน ความแปรผันของสังคมพืชอยู่ในระหว่างการทดแทนนี้ขึ้นอยู่กับความรุนแรงในการทำลาย ช่วงเวลาที่ถูกทอดทิ้งไว้ และสังคมป่าดั้งเดิมก่อนถูกทำลาย ปกติชนเผ่ากะเหรี่ยงมักยึดพื้นที่ในท้องห้วยเพื่อการทำนาถาวร และทำการถางป่าเพื่อตกกล้าและปลูกข้าวไร่และพืชผักเสริมบริเวณลาดเขาชิดลำห้วย ส่วนชนเผ่ามูเซอ ยึดครองพื้นที่บนยอดเขาสูงในป่าดงดิบเขา ถางป่าลาดเนินเพื่อปลูกข้าวไร่และฝิ่น แต่ปัจจุบันพบว่าได้เปลี่ยนเป็น ไร่กะหล่ำปลีเป็นส่วนใหญ่ มีการเปลี่ยนพื้นที่บ่อยครั้งเมื่อพื้นที่เดิมหมดความสมบูรณ์

สังคมพืชที่ขึ้นทดแทนในพื้นที่ถูกทำลายดังกล่าวที่ปรากฏมีหลายรูปแบบ ในพื้นที่ที่มีดินค่อนข้างเลวมากมักปกคลุมด้วยหญ้าคาเป็นพืชเด่น ภายใต้หญ้านี้ อาจพบพืชอย่างอื่นผสมอยู่ด้วย อาทิเช่น โชนใหญ่ (*Pteridium aquilinum*) หญ้านิ้วหนู (*Fimbristylis dichotoma*) และเลา (*Saccharum spontaneum*) หากพื้นดินมีความชื้นมากขึ้นอาจพบสาบเสือเข้ามาผสมและในบางตอนอาจทำให้หญ้านี้หายไป ส่วนไร่ร้างบริเวณริมห้วยหรือหุบเขาที่ขึ้นจัดมักปกคลุมด้วยหญ้าพง (*Sorghum propinquum*)

แอมพลวง (*Themeda arundinacea*) และตองกง (*Thysanolaena maxima*) ในพื้นที่ที่ถูกทำลายไม่รุนแรง ยังมีตอของไม้เดิมขึ้นอยู่ สังคมพืชก็จะปกคลุมด้วยไม้ที่แตกหน่อจากตอเดิม ผสมกับไม้ที่เป็นไม้เบิกนำของแถบนี้ เช่น มะเดื่อหอม (*Ficus hirta*) คิ้วขาว (*Cratoxylum fornosum*) โมกหลวง (*Horrhena pubescens*) ลำพูป่า (*Duabanga grandiflora*) และป้อ (*Trapa orientalis*) ชนิดต่างๆ ในพื้นที่บางตอน โดยเฉพาะริมทางถนนปรากฏว่ามีไมยราบเครือ รุกกล้าเข้ามายึดครองทั่วไป และบริเวณริมห้วยชาน้ำปรากฏว่ามีไมยราบต้น (*Biophytum sensitivum*) ขึ้นค่อนข้างหนาแน่น ไม้ทั้งสองชนิดนี้เป็นไม้ต่างถิ่นที่นำเข้ามาและเป็นประโยชน์ต่อสัตว์ป่าน้อย

4.3.2 ทรัพยากรสัตว์ป่า

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย มีสัตว์ป่าที่สำคัญหลายชนิดทั้งสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์ปีก และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก ที่สำคัญมีดังนี้

1) สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย มีสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 43 ชนิดพันธุ์ 37 สกุล 21 วงศ์ ที่สำคัญได้แก่ กวางผา (*Naemorhedus goral*) ช้างป่า (*Elephas naximus*) เลียงผา (*Capricornis sumatraensis*) วัวแดง (*Bos javanicus*) กระทิง (*Bos gaurus*) เสือโคร่ง (*Panthera tigris*) เสือดาว (*Panthera grurus*) หมูป่า (*Selenarctos thibetanus*) เสือไฟ (*Felis temmincki*) หมูหมา (*Helarctos malayanus*) หมาใน (*Cuon alpinus*) ลิงลม (*Nycticebus coucang*) ค่างแว่นถิ่นเหนือ (*Presbytis phayrei*) ชะนีมือขาว (*Hylobates lar*) และถิ่นใหญ่ (*Manis javanica*) เป็นต้น

จากระดับความมากน้อย (Degree of Abundance) ที่ประเมินได้จากการศึกษาในพื้นที่ โดยพิจารณาจากความบ่อยครั้งที่พบ สภาพร่องรอยที่ปรากฏ และข้อมูลจากผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ พบว่า ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งนี้มีแนวโน้มว่า สัตว์ที่มีเกณฑ์ประชากรอยู่ในระดับที่พบมาก มีน้อยมากเพียง 9 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 20.9 สัตว์ใหญ่เป็นสัตว์ขนาดเล็กและสัตว์ที่ปรับตัวได้ค่อนข้างดี สามารถเลือกใช้อาหารและถิ่นอาศัยได้หลายรูปแบบ ตัวอย่างเช่น กระแตธรรมดา กระรอกทองแดง กระจ๊อน และแมวขาว สัตว์ที่พบระดับปานกลาง มีอยู่ 19 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 44.2 และสัตว์ที่พบน้อยมีอยู่ 15 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 34.9 สัตว์ทั้ง 2 กลุ่มนี้มักเป็นสัตว์ขนาดใหญ่และขนาดกลาง ซึ่งมีประชากรไม่มาก และอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า ได้แก่ ป่าผสมผลัดใบ ป่าเต็งรัง และป่าดงดิบเขา โดยหลีกเลี่ยงจากบริเวณที่มีกิจกรรมของมนุษย์ เช่น พื้นที่เกษตรกรรม แนวถนน และที่ตั้งหมู่บ้าน

2) สัตว์ปีก

ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย มีนก 181 ชนิดพันธุ์ 125 สกุล 47 วงศ์ ที่สำคัญได้แก่ ไก่ฟ้าหลังเทา (*Lophura leucomelana*) ไก่ฟ้าหลังขาว (*Lophura nycthemera*) นกยูง (*Pavo nuticus*) นกแว่นสีเทา (*Polyplectron bicalcaratum*) นกแก๊ก (*Anthracoceros albirostris*) นกเงือกกรามข้าง

(*Rhyticeros undulatus*) นกอินทรีดำ (*Ietinetus malayensis*) และเหยี่ยวเพเรกริน (*Falco peregrinus*) นอกจากนี้ยังพบนกที่มีความสวยงาม และควรรักษาการอนุรักษ์ โดยเฉพาะนกขุนทอง (*Gracula religiou*) และนกในวงศ์แก้ว (*Psittacidae*) เป็นต้น

ชนิดนกที่พบในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นนกประจำถิ่น ได้แก่ นกกระสา นกกระแตแต้แว๊ด เหยี่ยวแดง ซึ่งพบหากินตามแหล่งน้ำใหญ่ตลอดแนวลำน้ำปิง และนกป่าขนาดเล็กอีกหลายชนิด ชนิดที่น่าสนใจและควรรักษาไว้ คือ นกภูหงอนพม่า ได้รับการบันทึกว่าเป็นนกที่พบในประเทศไทยครั้งแรกโดย Round (1983) โดยพบเพียง 1 ตัว บนคอยม่อนจอง และอาจเป็นนกอพยพ แต่จากการพบ นกภูหงอนพม่าในบริเวณป่าดงดิบเขานคอยม่อนจองในเขตอำเภอสามเงา จังหวัดตาก เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2534 ได้พบชนิดนี้จำนวน 3 ตัว เป็นนกที่โตเต็มวัย 2 ตัว กำลังคาบเหยื่อมาป้อนลูก ซึ่งแสดงให้เห็นว่านกดังกล่าวเป็นนกประจำถิ่นที่มีการสร้างรังวางไข่ในพื้นที่ด้วย ส่วนนกอพยพที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ช่วงฤดูหนาว พบอยู่น้อยชนิด เช่น เบ็ดลาย และเบ็ดแดง ซึ่งเคยพบมากบริเวณชายแหล่งน้ำใกล้คอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ แต่ในช่วงหลังนี้พบน้อยลงเนื่องจากแหล่งน้ำดังกล่าวซึ่งเคยกว้างถึง 4 กิโลเมตร ลดระดับลงกลายเป็นแนวแม่น้ำไม่กว้างมากเหมือนในอดีต นอกจากนี้ยังพบสมาชิกในวงศ์นกเค้าลม นกกระจ๊อบวงตาสีทอง นกกระจัดต่างๆ และนกพงปากหนา

จากจำนวนนกที่ทราบทั้งหมด 181 ชนิด พบอยู่จำนวน 9 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 4.4 โดยจัดเป็นชนิดที่ถูกคุกคามและกำลังจะกลายเป็นสัตว์ที่กำลังจะสูญพันธุ์ ได้แก่ นกอินทรีดำ นกลุมพูนกเงือกกรามช้าง นกกาฮัง ไก่ฟ้าหลังเทา ไก่ฟ้าหลังขาว นกแว่นสีเทา นกยูง และมีเหยี่ยวเพเรกริน ที่กำลังจะสูญพันธุ์ พบบินร่อนในบริเวณใกล้หน้าผาหินที่สูงชันของคอยม่อนจอง

3) สัตว์เลื้อยคลาน

ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย มีสัตว์เลื้อยคลาน 31 ชนิดพันธุ์ 25 สกุล 11 วงศ์ ที่สำคัญได้แก่ ตะกวด (*Varanus bengalensis*) กิ้งก่าหนามไหลแถบ (*Acanthosaura lepidogaster*) งูสิง (*Ptyas korros*) งูทางมะพร้าว (*Elaphe radiata*) งูสามเหลี่ยม (*Python reticulatus*) ตะพาบน้ำ (*Trionyx cartilaginea*) และเต่าเหลือง (*Testudo elongata*) เป็นต้น

ระดับความมากน้อยของสัตว์เลื้อยคลานประเมินได้ค่อนข้างยากกว่าสัตว์ปีก และสัตว์ป่าเลี้ยงลูกด้วยนม เนื่องจากความถี่ของการพบเห็นและชนิดสัตว์ในสกุลและวงศ์เดียวกันมีน้อยชนิด อย่างไรก็ตามการประเมินได้ในขั้นนี้ นับเป็นเพียงพื้นฐานการเปรียบเทียบเท่านั้น จำนวนชนิดของสัตว์ที่พบน้อยมี 8 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 25.8 ชนิดที่พบปานกลาง 17 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 54.8 และชนิดที่พบบ่อยมี 6 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 19.4

การได้รับความคุ้มครองจากการกำหนดสถานภาพ ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พบว่าเป็นสัตว์คุ้มครองรวม 7 ชนิด โดยคิดเป็นร้อยละ 22.6 ได้แก่ กิ้งก่า หัวสี

น้ำเงิน กิ่งก่าหัวสีแดง กุหลาบ กุหลาบมะพร้าว และที่เหลือีก 24 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 77.4 เป็นสัตว์ที่มีได้รับการกำหนดสถานภาพตามพระราชบัญญัติ แต่ได้รับการคุ้มครองเนื่องจากอาศัยอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

สถานภาพปัจจุบันของสัตว์เลื้อยคลานที่พบ ไม่มีชนิดใดที่ตกอยู่ในสถานะเป็นสัตว์ที่กำลังสูญพันธุ์ หรือเป็นสัตว์ที่ถูกคุกคามกำลังจะกลายเป็นสัตว์ที่กำลังจะสูญพันธุ์

4) สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก

ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย มีสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 13 ชนิดพันธุ์ 7 สกุล 4 วงศ์ ที่สำคัญ ได้แก่ กบทูต (*Rana blythii*) คางคกเล็ก (*Bufo parvus*) และเขียดหนอง เป็นต้น ชนิดที่พบเห็นระหว่างการศึกษาประกอบด้วย เขียดหนองหรือกบบัว ซึ่งพบเห็นปรากฏอยู่ทั่วไปในพื้นที่ เขียดท้ายทอยดำ ปาด อึ่งอ่างขาเหลือง อึ่งอ่างหลังลาย คางคกบ้าน และคางคกเล็ก ซึ่งชนิดหลังนี้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ส่วนชนิดอื่น ๆ ทั้งที่ได้กล่าวมาแล้วและยังมิได้กล่าวถึงรวมทั้งหมด 12 ชนิด มิได้รับการกำหนดสถานภาพแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องจากยังเป็นสัตว์ที่พบเห็นได้ง่ายและยังมีประชากรพบปรากฏอยู่ทั่วไปในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ

จากการพิจารณาระดับความมากน้อยของสัตว์ป่าประเภทนี้พบว่า สัตว์ที่พบเห็นน้อย มี 2 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 15.4 ชนิดที่พบปานกลางมีจำนวนมากถึง 8 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 61.5 และที่พบบอกมี 3 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 23.1 ได้แก่ เขียดหนอง เขียดท้ายทอยดำ และอึ่งอ่างหลังลาย

อย่างไรก็ตามจำนวนชนิด และความรู้ที่ทราบเกี่ยวกับสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกในพื้นที่ ยังนับว่ามีอยู่น้อยมาก และมีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูงที่จะพบชนิดอื่น ๆ อีก เช่น กบทูต ซึ่งพบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่นซึ่งเป็นพื้นที่ติดต่อกัน นานที่จะพบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยด้วยเช่นกัน

5) ปลา

ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย มีปลาน้ำจืด 94 ชนิดพันธุ์ 56สกุล 24 วงศ์ ได้แก่ ปลาแก้มขำ ปลากระแห ปลากา ปลากระมัง ปลาสวายลูกกล้วย ปลาสวายขาว ปลาช่อนทราย ปลาสังกะวาด ปลาช่อน และปลาหมอเทศ เป็นต้น

ชนิดปลาต่างถิ่นซึ่งมิได้เป็นปลาดั้งเดิมในลุ่มน้ำปิงที่พบ มี 4 ชนิด ประกอบด้วย ปลาหมอเทศ ปลานิล ปลาอีสกเทศ จากต่างประเทศ และปลาบึก ซึ่งเป็นลูกปลาที่ได้จากการผสมเทียม โดยกรมประมง ได้นำมาปล่อยในอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนภูมิพล ปัจจุบันราษฎรในแถบนี้สามารถจับปลาบึก ซึ่งมีแถบเครื่องหมายของกรมประมงได้หลายตัว

จากการประเมินระดับความมากน้อยของปลาที่พบ สามารถจำแนกเป็นปลาที่พบได้ค่อนข้างมากถึง 15 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 16.0 ของชนิดปลาทั้งหมด ชนิดที่พบในระดับปานกลางมีอยู่

จำนวน 36 ชนิด (ร้อยละ 38.3) และที่พบน้อยมากมีอยู่ 43 ชนิด (ร้อยละ 45.7) จากจำนวน 40 ชนิด ดังกล่าว ปลาหางไหม้ ตามที่ Smith (1945) ได้รายงานว่ามีพบที่แม่น้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ จัดเป็นปลาที่ได้รับความนิยมเลี้ยงเป็นปลาคู่ที่สวยงามกันอย่างแพร่หลาย ปัจจุบันไม่มีรายงานที่กล่าวถึงการพบปลาชนิดนี้ในอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล คาดว่าอาจจะหมดไปจากแหล่งน้ำแห่งนี้แล้ว

4.4 แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย

ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย นอกจากจะมีความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ อันเป็นทรัพยากรที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์แล้ว ยังมีแหล่งความงามตามธรรมชาติที่น่าสนใจอีกด้วย ดังนี้ คอยม่อนจอง ซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยมีความสูง 1,929 เมตร จากระดับน้ำทะเล มีหน้าผาสูงชัน มีทัศนียภาพที่สวยงาม ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งหากินของสัตว์ป่าที่สำคัญ ได้แก่ กวางผา และช้างป่า อีกด้วย ด้วยความงดงามและการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของกวางผา ทำให้มีทั้งนักวิชาการทางด้านสัตว์ป่า นักนิเวศวิทยา และประชาชนทั่วไป ให้ความสนใจและเข้ามาท่องเที่ยวบริเวณคอยม่อนจองเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาว

น้ำตก ประกอบด้วยน้ำตกที่สำคัญ และมีความงามหลายแห่ง อาทิเช่น น้ำตกนางนอน น้ำตกห้วยตาด อันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของราษฎรในตำบลแม่ตั้น และม่อนจอง นอกจากนี้ยังมีน้ำตกที่มีความสวยงามที่ยังไม่ได้ทำการสำรวจอีกจำนวนมาก

นอกจากนี้ยังมีชายหาดที่สวยงาม และเกาะกลางลำน้ำปิง ที่มีความสวยงามอีกเป็นจำนวนมาก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย

ลำน้ำแม่ตั้น ลำน้ำนี้เป็นสาขาแยกจากลำน้ำปิงซึ่งมีน้ำไหลตลอดปี บางตอนได้ไหลผ่านเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย สองฝั่งปกคลุมด้วยธรรมชาติป่าเขาที่มีความงามอย่างสงบกับธรรมชาติ บางตอนไหลผ่านแก่งหินก่อให้เกิดความงามชวนชม ปัจจุบันได้มีนักท่องเที่ยวใช้เป็นแหล่งล่องแก่งเพื่อความตื่นเต้นและชมความงดงาม ช่วงที่เหมาะสมกับกิจกรรมนี้อยู่ในช่วงเดือนพฤศจิกายนไปจนถึงมีนาคม หลังจากที่สิ้นสุดฤดูฝนน้ำในลำห้วยเริ่มใส และการไหลไม่เชี่ยวจัดเกินไป การล่องแก่งมักเริ่มจากหมู่บ้านแม่ตั้นด้วยไม้ไผ่ลงมาตามสายน้ำ ซึ่งไหลผ่านเข้าไปในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตั้น ที่อยู่ติดกันกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งนี้ การเดินทางจะไปสิ้นสุดที่สบแม่ตั้นหรือบริเวณน้ำเอ่อจากอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนภูมิพล จากจุดนี้ต้องเดินทางต่อด้วยเรือหางหรือเรือยนต์ไปสู่อำเภอคอยเต่าหรือเขื่อนภูมิพลหรืออุทยานแห่งชาติแม่ปิง ตลอดเส้นทางมีธรรมชาติของป่าเขา แก่งหิน และต้นไม้ขนาดใหญ่เรียงรายอยู่ตามชายฝั่ง ทัศนียภาพอันงดงามผ่านลำน้ำและจับเกาะลำกินปลา บางโอกาสอาจพบสัตว์ป่าขนาดใหญ่ เช่น กวางป่า อีเก้ง หมูป่า และหมี วัยน้ำข้ามลำห้วย กิจกรรมการล่องแก่งมีกระทำกันเฉพาะในวงแคบเนื่องจากกองอนุรักษ์สัตว์ป่ายังมิได้ส่งเสริมในเรื่องนี้

ภาพที่ 3 ความสมบูรณ์ของผืนป่าอมก๋อย แหล่งกำเนิดแห่งธารหล่อเลี้ยงสรรพชีวิต

ลิขสิทธิ์ ©

Copyright ©

All rights reserved

เชียงใหม่

University

erved